
DIGITALIS
***Digitalisering av svensk äldre
trädgårdslitteratur och tryck***

Pilotprojektet

Slutrapport

Lena Ansebo

Innehåll

SAMMANFATTNING.....	3
BAKGRUND.....	3
PROJEKTUPPLÄGG.....	4
SYFTEN OCH MÅL.....	4
<i>Huvudprojektets mål.....</i>	<i>4</i>
<i>Pilotprojektets mål, omfattning och syfte .....</i>	<i>4</i>
INVOLVERADE AKTÖRER OCH ARBETSFÖRDELNING	4
PROJEKTUTFÖRANDE.....	4
ARBETSGÅNG.....	4
PRODUKTEN – ETT WEBPAKET.....	4
UTVÄRDERING.....	5
UTFÖRANDET.....	5
<i>Kontakt och avtal med aktörer.....</i>	<i>5</i>
<i>Transport av originaldokumenten.....</i>	<i>5</i>
<i>Digitalisering .....</i>	<i>6</i>
<i>Presentationsmodellering.....</i>	<i>6</i>
<i>Medaktörernas utvärdering.....</i>	<i>6</i>
PRODUKTEN.....	6
<i>Presentationsmodellens funktion och användarvänlighet.....</i>	<i>6</i>
<i>Originalbilderna.....</i>	<i>6</i>
ADMINISTRATIVA ASPEKTER.....	7
<i>Ekonomi.....</i>	<i>7</i>
<i>Projekttid.....</i>	<i>7</i>
TANKAR INFÖR HUVUDPROJEKTETS PLANERING.....	7
KONCEPT OCH PLANERING.....	7
<i>Del av ett helhetskoncept.....</i>	<i>7</i>
<i>Tillgängligheten – gratis?.....</i>	<i>7</i>
<i>Bevarandestrategi.....</i>	<i>8</i>
<i>EUs initiativ till digitala bibliotek.....</i>	<i>8</i>
STRUKTUR.....	8
<i>Anställda inom projektet.....</i>	<i>8</i>
<i>Referensgrupp.....</i>	<i>9</i>
UTFÖRANDE.....	9
<i>Produktionsmål.....</i>	<i>9</i>
<i>Skanning, texttolkning, xml-märkning.....</i>	<i>9</i>
<i>Anpassningar och standardiseringar.....</i>	<i>9</i>
<i>Digitalisering med kvalitet.....</i>	<i>9</i>
<i>Korrekturläsning.....</i>	<i>10</i>
ÖVRIGT.....	10
<i>Upphovsrätt.....</i>	<i>10</i>
<i>Böckernas egenskaper.....</i>	<i>10</i>
SLUTORD.....	11
REFERENSER.....	11
BILAGOR.....	11

Sammanfattning

Programmet för Odlad Mångfald (POM) bedriver en landsomfattande inventering av Sveriges perenner, lökar, träd, buskar, frukt, bär och frön. En mycket viktig informationskälla i arbetet är äldre tiders plantskolors och fröfirmors priskuranter, och den litteratur som då fanns tillgänglig. De är mycket sköra verk och dessutom lokaliserade på olika platser i Sverige. Digitaliserade versioner av materialet skulle öka tillgängligheten avsevärt och samtidigt hindra slitage på originalen. Ytterligare en värdefull finess är att kunna koppla informationen till Svensk Kulturväxtdatabas (SKUD).

Ett pilotprojekt utfördes i POMs regi under 2006 för att utarbeta en modell för hur digitaliseringsarbetet kan utföras. Övriga involverade aktörer var Lunds Universitetsbibliotek, SLU-biblioteket i Alnarp, samt företagen AutoText A/S och Geminova. En serie priskuranter från Ramlösa Plantskola (1878/79-1939) skannades och xml-märktes av Autotext A/S, en webportal konstruerades av Geminova där priskuranterna publicerades. Pilotprojektet utmynnade i ett webpaket som visar priskuranterna som textdokument i html-format, där en sökmotor gör det möjligt att plocka fram specifika element i texterna. Webpaketet är tillgängligt för beskådan på <http://pom.geminova.net>.

Ett namn för digitaliseringsprojektet utsågs: DIGITALIS.

Bakgrund

I Sverige pågår en intensiv inventering av landets perenner, lökar, träd, buskar, frukt, bär och frön. Verksamheten drivs av Programmet för Odlad Mångfald (POM), den nationella satsningen för att bättre bevara och nyttja våra kulturväxter, beslutad av regeringen år 2000. Programmet samordnas av Centrum för Biologisk Mångfald (CBM). För att kunna säkerställa identiteten och ursprunget på alla de växter som hittas bedrivs en gedigen forskning efter basinformation bland äldre litteratur och trycksaker för att få en bild av vad som salufördes och odlades förr. En mycket viktig informationskälla är den tidens plantskolors och fröfirmors priskuranter, och den litteratur som då fanns tillgänglig. Som för allt gammalt material har tidens tand satt sina spår och det är nu mycket sköra verk som måste bläddras i och letas igenom. De är dessutom lokaliserade på olika platser i Sverige, ofta i raritetssamlingar som kan vara svåra att komma åt.

Under 2004 föddes inom POM idén om att utnyttja den enorma kapacitet dagens digitala teknik har och en gång för alla göra kulturskatten tillgänglig för fler än några få utvalda. Att digitalt bevara och presentera materialet gör det lätt och tidsbesparande att finna den information man vill åt, samtidigt som man undviker slitage och risken att förstöra oersättliga böcker och kataloger. Ytterligare en värdefull finess är att kunna koppla informationen till Svensk Kulturväxtdatabas (SKUD).

En inventering utfördes under 2005 av vad, var och hur mycket material som kan finnas i Sverige. Detta var ett samarbete mellan POM/CBM, Kungliga Biblioteket i Stockholm och SLU-biblioteket i Alnarp. Inventeringen skattade omfattningen av svenska priskuranter från plantskolor, fröfirmor etc. utgivna fram till ca 1940 till ca 300.000 sidor, samt svensk trädgårdslitteratur utgiven under 1600- och 1700-talen till 20.000 sidor (bilaga 1). En av slutsatserna från inventeringen var att det behövs ett pilotprojekt för att utarbeta en modell för hur digitaliseringsarbetet skall utföras. Denna rapport redovisar resultat och erfarenheter från detta pilotprojekt.

Under pilotprojektets gång utsågs namn för hela digitaliseringsprojektet: DIGITALIS.

Projektupplägg

Syften och mål

Huvudprojektets mål

Digitaliseringsprojektets mål är att digitalisera och texttolka äldre svensk trädgårdslitteratur och trycksaker och göra dem lättillgängliga och sökbara på nätet, samtidigt som denna kulturskatt bevaras för framtiden och inte utsätts för slitage. Det är också viktigt att det digitala materialet är strukturerat på ett sådant sätt att det är lättöverskådligt, användarvänligt och sökbart på ett logiskt och rationellt sätt. Informationen skall kunna kopplas till Svensk Kulturväxtdatabas (SKUD).

Pilotprojektets mål, omfattning och syfte

Pilotprojektets mål var en konkret modell för hur äldre svensk trädgårdslitteratur skall kunna göras lätt tillgänglig för forskning m.m. samt för hur informationen skall säkras för framtiden genom ett digitalt bevarande. Modellen skall ligga till grund för planeringen och genomförandet av huvudprojektet samt för att söka medel hos starka, externa finansiärer. En serie priskuranter från Ramlösa Plantskola (1878/79– 1939) och Ahlichs bok ”Den swenske lust-, örte-, och trädgården,...” (1722) valdes ut för att skannas eller fotograferas digitalt, texttolkas och kodas för att presenteras elektroniskt på ett bra sätt och göra texten sökbar.

Involverade aktörer och arbetsfördelning

Ingående parter i pilotprojektet var, förutom CBM, Lunds Universitetsbibliotek (LUB), SLU-biblioteket i Alnarp och företagen AutoText A/S och Geminova. AutoText stod för inskanning, OCR-överföring och XML-markering av texterna. Geminova upprätthöll testportalen med sök- och presentationsmodeller och gjorde databasöverföringar. Pilotprojektet leddes av Lena Ansebo.

Projektutförande

Arbetsgång

AutoText skannade materialet och började xml-märkning och leverans med en utvald katalog som test. CBM, Geminova och AutoText korresponderade om önskemål, förändringar och möjligheter. När alla frågor besvarats och synpunkter klargjorts kunde märkning och webbanpassning av de övriga katalogerna ske utan avbrott. AutoText levererade xml-filer löpande via e-post, med veckovisa leveranser av samma filer på cd/dvd. Geminova producerade en portal där priskuranterna publicerades, och en sökmotor som gjorde det möjligt att söka på ord i katalogernas text där sökresultatet levererades i listad form med länkar till aktuellt dokument.

Produkten – ett webpaket

Webpaketet, som kan beskådas på <http://pom.geminova.net/>, utgör pilotprojektets

huvudprodukt. Den åskådliggör hur digitaliseringen av priskuranter och liknande material kan utföras och presenteras. Varje priskurant är överförd till och presenteras som textdokument i html-format. Sökfunktionen möjliggör för användaren att leta upp och plocka fram specifika element ur publikationerna. De inskannade originalbilderna av priskuranternas sidor är inte kopplade till textversionen, däremot kommer de att finnas tillgängliga i TIF-format för önskad vidare forskning eller annat intresse.

Ahlichs bok från 1722 ingår inte i webpaketet, trots att det var planerat från början. Texten i boken var tryckt i frakturstil vilket inte OCR-tekniken klarade av. Att manuellt skriva texten för att möjliggöra xml-märkning rymdes inte inom pilotprojektets budget. Däremot är Ahlichs bok inskannad som TIF-bilder och är tillgänglig för vidare bearbetning och presentation.

Utvärdering

Utförandet

Kontakt och avtal med aktörer

Kommunikationen mellan POM och företagen AutoText och Geminova fungerade mycket bra. Kommentarer och frågor har bollats mellan aktörerna, främst genom e-post, och man kunde på så vis komma överens om vad företagen skulle leverera.

En sak var dock inte tillfredsställande. Avtalet mellan CBM och AutoText som innehöll beställarens och utförarens respektive skyldigheter och hur originaldokumenten skulle hanteras blev inte underskrivet förrän i slutet av den från början utstakade projekttiden. Detta berodde på att det tog längre tid än beräknat att utforma vad som önskades och vad som var möjligt att utföra. Därför fanns det under en tid inte något påskrivet avtal för AutoTexts ansvar och hantering av originaldokumenten, trots att företaget hade fått tillgång till dem. Det är dock viktigt att påpeka att inga problem uppstod, AutoText hanterade dokumenten varsamt.

Framtida avtal för originaldokuments säkerhet *måste* vara klara innan man låter dokumenten hanteras. Förslag är att man i huvudprojektet separerar avtalen för originaldokumentens hantering och för vad respektive part åtar sig och förväntas leverera.

Transport av originaldokumenten

LUB lånade ut 50 priskuranter till projektet. Priskuranterna transporterades till Stockholm med personligt bud, lämnades på KB där AutoTexts eget bud hämtade upp paketet. Det var ett säkert leveranssätt där man hade kontroll på hanteringen och undvek masshantering bland en mängd andra försändelser. Transporten kan dock utföras på billigare sätt, t.ex. sändas som värdeförsändelse via Posten AB, om utlånaren accepterar detta.

Boken av Ahlich paketerades av Alnarpsbiblioteket själv som sände det som värdeförsändelse via Posten AB till AutoText i Norberg. Efter avslutad skanning sändes boken tillbaka till biblioteket på samma sätt.

På vilket sätt man skickar böckerna/häftena är en avvägningsfråga och beror på hur ömtåligt och värdefullt innehållet är. Givetvis har också varje utlånare sina krav som måste tas hänsyn till. Det finns alltid en risk att en olycka händer med ett paket under transport, och riskerna är ofta större ju större system som hanterar paketen.

Digitalisering

Skanningen av priskuranterna utfördes initialt under tiden som förhandlingar pågick om märkning m.m. Kuranterna var sedan kvar hos AutoText under hela projekttiden för att kunna att skannas om ifall problem uppstod.

Skanningen utfördes i en vinklad skanner vilket gjorde att man slapp att helt öppna boken resp. häftena och skonade därmed bokrygg/häftning. Bilderna sparades i TIF-format. Företaget lade ingen tid på att göra bilderna i presentationsskick, dvs. det finns kanter och färg-/gråskalor runt sidorna, eftersom bilderna enbart skulle användas för OCR-läsning.

Presentationsmodellering

Filerna som genererades vid OCR-läsningen kodades av AutoText i enlighet med Geminovas önskemål och skickades i xml-format till både POM och Geminova, dels i elektronisk form via e-post, dels via vanlig postgång, lagrade på CD/DVD.

Geminova konstruerade en web-portal på en server där xml-filerna lades upp och en sökfunktion gjorde det möjligt att söka i informationen. Web-portalen var hela tiden synlig på nätet för att alla intresserade skulle få möjlighet att följa arbetet och kunna ge synpunkter, vilket var mycket fördelaktigt.

Medaktörernas utvärdering

För företagen AutoText A/S och Geminovas egna synpunkter på arbetet i projektet, se bilaga 2 respektive 3.

Produkten

Presentationsmodellens funktion och användarvänlighet

Under projektet gång har POMs övriga projektledare och andra intresserade vid ett flertal tillfällen informerats om möjligheten att följa arbetet via web-portalen. Projektledarna har också direkt uppmanats att lämna kommentarer till modellen och om hur väl den passar deras önskemål. Få kommentarer har dock inkommit. Däremot har vid muntliga samtal med några av dem har inga negativa omdömen getts om utformningen. Ett önskemål är dock att man skall kunna söka i kategorier, t.ex. färger. Om man söker på "röd" och "pion" får man i dagens version upp sidor där båda orden finns, men de är inte kopplade till varandra utan "röd" kan anges för en helt annan växt. Detta kan ge ett mycket stort antal irrelevanta poster i sökresultatet som man vill undvika att gå igenom.

Originalbilderna

Beslutet att inte länka textinformationen på web-portalen till de inskannade bilderna togs enhälligt under pågående projekt. En länkning skulle ha inneburit en ökad kostnad för en snyggare skanning och för namngivning av bilderna.

Inför vidare planering kan man dock påpeka att det finns ett värde i att så långt det är möjligt kunna länka till bilder av originaldokumenten, eftersom det finns ett intresse hos flera vidtalade personer av att se priskuranterna i original. På detta sätt stillas den nyfiknes intresse för hur häftena ser ut, de skiljer sig nämligen mycket i utförande mellan firmorna, samtidigt som man

undviker att lägga ut bilder på alla de årgångar som under ett visst antal år hade likadana utformningar.

När det gäller böckerna kommer länkningens vara eller icke vara också att behöva diskuteras. Här är det förmodligen av mycket större intresse att kunna se bilderna av 1600- och 1700-talsböckerna. Det finns många önskemål om att kunna se de historiska böckerna så som de verkligen ser ut. Flera av de projekt som publicerat gamla böcker på www har valt att presentera böckerna som bild, text och pdf, t.ex. Runebergprojektet (<http://runeberg.org/>) och Cornell Universitetsbiblioteks CHLA (<http://chla.library.cornell.edu/>).

Administrativa aspekter

Ekonomi

Pilotprojektets ekonomiska uppgifter redovisas i bilaga 4 till 7.

Projektid

Projektet var planerat att pågå under två månader och projektledaren var anställd på 50% under denna tid. Pilotprojektet drog dock över tiden på grund av att det i inledningskedet krävdes korrespondens mellan aktörerna rörande avtalet om parternas åtaganden. Detta var en viktig process som tillsammans med uppstarten av projektet tog en och en halv månad. Inte förrän den var avklarad kunde det löpande arbetet med xml-märkning och web-presentation skjuta fart. Sett med facit hand var två månader för projektet något för kort tid.

Tankar inför huvudprojektets planering

Koncept och planering

Del av ett helhetskoncept

Det finns tankar om att projektet för digitalisering av äldre svensk trädgårdslitteratur och trycksaker ska ingå i ett större koncept, Linnés Kulturväxtencyklopedi (LINK), där all Sveriges trädgårdslitteratur finns tillgänglig på www i lämplig form och är länkad till SKUD. Digitaliseringen av den äldre litteraturen skulle i detta sammanhang vara ett första steg, dvs. man börjar från de tidigaste böckerna och arbetar sig framåt till nutid. Ett koncept av denna magnitud skulle innebära ett helhetsgrepp om hortikulturell information och få en mycket stor tyngd och dignitet. Det skulle också innebära att det i princip skulle vara ett pågående projekt på obestämd framtid, och att arbetsmetodiken med tiden skulle övergå från skanning av gamla tryckta böcker till enbart elektroniskt material när det gäller moderna verk och trycksaker.

Detta helhetskoncept är viktigt att diskutera, eftersom det har stor betydelse för hur projektet skall marknadsföras inför finansiering.

Tillgängligheten – gratis?

Man kan låta det web-publicerade materialet vara gratis för alla, men man kan också begränsa tillgängligheten och ta ut en avgift av användarna. Avgift eller ej beror förstås till en del på typen och omfattningen av projektets finansiering. Men det är också viktigt att klargöra

digitaliseringsprojektets ideologi och definiera målgrupp innan man tar ett eventuellt beslut om avgift. Att administrera avgifter är en merkostnad och att begränsa tillgängligheten motverkar syftet med projektet, som i dagsläget är att göra informationen tillgänglig, lättåtkomlig och undvika slitage på originalen.

Bevarandestrategi

Det är mycket viktigt att man preciserar och planerar för hur materialet skall förvaras och bevaras för framtiden. Som ett exempel kan CD-skivor skadas så att informationen inte blir tillgänglig. Datorprogram och format blir snabbt omoderna och inom ett fåtal år kan det vara svårt eller rent av omöjligt att använda det digitaliserade materialet. Inte minst kan viktig information förloras och layout förvanskas vid en eventuell överföring till modernare format.

”Det är nollorna och ettorna som ska bevaras, inte det medium som bär informationen.”

Johan Mannerheim, 2000. (1)

I en webartikel av Malcolm Beasley (2), botanikbibliotekarie på National History Museum, London, diskuteras informationsbevarande på och hantering av cd-skivor. Man kan inte bara lägga informationen på några cd-skivor och tro att det är bevarat för framtiden. Man måste lägga upp en plan för bevarandet, för säkerhetskopior och för hur och hur ofta informationsmediet skall uppdateras.

EUs initiativ till digitala bibliotek

”By the end of 2006, the European Digital Library should encompass full collaboration among the national libraries in the EU. In the years thereafter, this collaboration is to be expanded to archives and museums. Two million books, films, photographs, manuscripts, and other cultural works will be accessible through the European Digital Library by 2008. This figure will grow to at least six million by 2010, but is expected to be much higher as, by then, potentially every library, archive and museum in Europe will be able to link its digital content to the European Digital Library.”

EU press release IP/06/253, 2006-03-02, Bryssel. (4)

EU har tagit initiativ till att digitalisera Europas kulturarv (4, 5). Det är bland annat en respons på de enorma digitaliseringsprojekt som har flaggats för från bland andra Yahoo. Man kallar EU-initiativet för *i2010: Digitala bibliotek*, och avser att digitaliseringen av kulturarvet i bibliotek och museer i de europeiska länderna skall samordnas och göras tillgängliga för alla. De nationella biblioteken skall samarbeta inom initiativet. Svenska Kungliga Biblioteket har mer fullödlig information om vad detta innebär och hur POMs digitaliseringsprojekt kan ha nytta av det.

Struktur

Anställda inom projektet

Det kommer under hela projekttiden att ingå fler uppgifter i projektledarens roll än vad som var fallet i pilotprojektet, t.ex. planering av originalens turordning under digitaliseringsprocessen, att söka upp och få tillstånd att låna ut och hantera originalen, korrekturläsning och utvärdering av web-produkten, bearbetning av produkten, möten med referensgrupp och finansiärer, marknadsföring, informationsarbete, med mera. Detta kommer att motsvara *minst* en 50% projektledartjänst.

Huvudprojektet kommer att vara ett omfattande projekt med förmodligen fler än en anställd och intensiva kontakter med andra aktörer. Det är därför viktigt att projektledaren är/blir

utbildad i projektledning och arbetsledning.

Mycket tid kommer att läggas på uppbyggnad av och arbete med web-portalen. Därför rekommenderas att en person anställs för detta ändamål.

Det administrativa arbete som medföljer projektet såsom fakturahanteringar m.m. måste tas med i beräkningen.

Referensgrupp

Det är viktigt att ha en referensgrupp till hjälp för att bolla idéer och lägga upp projektets strategier och arbete. Detta påpekades även under inventeringen av chefsbibliotekarie Lars Ljunggren på biblioteket vid Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien. Ett förslag är att representanter från POM/CBM, Kungliga Biblioteket, SLU-biblioteket Alnarp, Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien (KSLA) och SKUD ingår i en sådan grupp.

Utförande

Produktionsmål

Det är viktigt att från början sätta upp mål för arbetet, t.ex. att en serie eller visst antal priskuranter plus en bok skall digitaliseras och läggas ut per månad. Detta mål kan givetvis korrigeras under arbetets gång så att det motsvarar den möjliga kapaciteten i verkligheten.

Skanning, texttolkning, xml-märkning

I pilotprojektet anlitas ett externt företag för skanning, OCR-läsning och xml-kodning. Detta kan också bli fallet i huvudprojektet, men möjligheten finns eventuellt att en del av arbetet kan utföras av t.ex. KB eller LUB. Om man för det här arbetsmomentet använder sig av olika aktörer måste man försäkra sig om att man inte förändrar slutproduktens utseende och funktion beroende på vem som gör arbetet. Noteras bör också att aktörerna kan åberopa äganderätt av alla mallar, makron m.m. som de skapat och använt för projektet, t.ex. är det fallet med AutoText A/S. Vid ett byte av skannings- och textbearbetningsaktör kan det alltså innebära nya testperioder och utarbetande av mallar m.m., eller en kostnad för överlåtande av mallar osv. mellan aktörerna.

Anpassningar och standardiseringar

KB har en aktiv digitaliseringsenhet som under nuvarande år utvidgas avsevärt. Man har i projektet Digitalisering och dess samordning inom KB (DIGSAM) utarbetat rutiner för digitalisering inom KB. En utförlig rapport om detta finns att läsa på KB hemsida ⁽³⁾.

EU hade under 2005 ett samråd på nätet om frågor som rör digitalisering, tillgänglighet på nätet och digitalt bevarande. Dessa svar skall under 2006 sammanställas och bidra till ett förslag till en rekommendation om digitalisering och digitalt bevarande. Ett förslag är att POM och web-ansvarige för projektet undersöker, i samråd med Kungliga Biblioteket, EUs framtida rekommendationer.

Digitalisering med kvalitet

”Ofta tänker man slarvigt att digitalisering är en form av bevarande. Men det är det inte. Det kan fungera precis tvärtom. Man digitaliserar för att öka tillgängligheten till en samling, en bok eller ett föremål. I de flesta digitaliseringsprojekt har man inte tänkt igenom vilka konsekvenser det kan få för originalen. En lyckad digitalisering ökar intresset för materialet. Är digitaliseringen av låg kvalitet vid exempelvis bilddigitalisering tillfredsställs inte forskarnas och allmänhetens behov av de grova bilder de erbjuds. Då söker de upp originalen, vilket ökar förslitningen av det kulturarv man ville presentera

och kanske skydda.”

Johan Mannerheim, 2000. (1)

Att originalen kan utsättas för ett *ökat* slitage efter digitalisering är kanske inte något man tänker på, såsom Johan Mannerheim påpekar i citatet ovan. Det är därför viktigt att inte ge avkall på kvaliteten vid inskanning av litteraturen. Alla inskannade bilder måste bevaras och finnas tillgängliga för eventuell vidare forskning för att man skall undvika att behöva gå tillbaka till originalen.

Korrekturläsning

Det kommer ofrånkomligt att bli fel vid inläsning och vid märkning. Därför behöver man utarbeta ett system för korrekturläsning.

En möjlighet är att som i Runebergprojektet (för web-adress se bilagan om andra digitaliseringsprojekt) anlita ideella krafter som läser böckerna och korrigerar fel. Dessa korrekturläsare måste givetvis äga viss kunskap om växt- och sortmaterial. Man måste också precisera korrekturläsarnas eventuella befogenheter att själv korrigera materialet, eller om det skall göras av en eller några utvalt ansvariga.

Övrigt

Upphovsrätt

När det gäller litteratur från 1600- och 1700-talet så har upphovsrätten upphört och författarna är avlidna, därför torde det inte medföra några juridiska problem. Trycksaker från äldre tid borde heller inte medföra problem. Det finns dock ett avsnitt i EU-kommissionens meddelande KOM(2005) 465, s. 6, där man nämner att ”Enligt gällande EU-lagstiftning och internationella avtal får material som är resultat av digitalisering bara göras tillgängligt på nätet om det sker på en offentlig domän eller med rättighetsinnehavarens uttryckliga medgivande.” Termen offentlig domän används här med betydelsen informationskällor som alla kan nå och använda gratis, t.ex. eftersom upphovsrätten upphört att gälla.

Det är viktigt att klargöra, gärna med hjälp av juridisk expertis, vad som gäller angående upphovsrätt och web-publicering för att undvika framtida problem. Särskilt viktigt är det att ha ett sådant klargörande som underlag inför beslut om informationen som läggs ut på nätet skall kosta eller vara gratis (se under stycket Tillgängligheten – gratis?)

Böckernas egenskaper

De äldsta böckerna är ofta tryckta i frakturstil. Om inte OCR-tekniken förbättrats fram till att huvudprojektet startar måste man räkna med att texten får skrivas in manuellt i elektronisk form av någon som kan läsa frakturstil, för att boktexten vidare ska kunna xml-märkas. Denna kostnad måste budgeteras för. Man kan undersöka ifall det finns externa aktörer, även utanför landet, som gör detta arbete för en lägre kostnad.

Slutord

Under inventeringen och pilotprojektet har det visats stort intresse och entusiasm för projektidén, och många har stora förväntningar på att se litteraturen komma ut på nätet. Projektets syfte är behjärtansvärt ur många aspekter, inte bara att underlätta och rationalisera forskning utan också för att den trädgårdsintresserade kan få läsa och inspireras av den historiska trädgårdskulturen. Man kan enkelt få en inblick i hur tidigt vi faktiskt hade stor kunskap och avancerad odling av olika mer eller mindre exotiska växtslag. Det är till exempel inte många som vet att vi hade tobaksodlingar i Sverige under 1700-talet, eller att staten under en tid bestämde vad som skulle odlas i privatträdgårdarna. Sådan information kommer att vara intressant till exempel för skolor när man vill kombinera historia, samhällskunskap och biologi.

När man börjar leta information om digitalisering och publicering på nätet märker man att något stort är i görande. Yahoo har tillkännagett en enorm digitaliseringssatsning. EUs svar *i2010: Digitala bibliotek* har initierats (4, 5). Många enskilda institutioner och verksamheter tillkännager planer på och visar upp elektroniska versioner av sina samlingar. En lista över några projekt inklusive web-adresser är bifogad som bilaga.

POMs digitaliseringsprojekt kommer att ligga helt rätt i tiden om det startar inom en snar framtid. Tekniken är väl utvecklad, det finns expertis inom området texthantering och datahantering, och framför allt, projektet kommer vara bland de första stora projekten i Sverige efter KBs arbeten och Runebergprojektet. När det gäller hortikulturell litteratur kommer projektet vara bland de första i världen och kommer att sätta Sverige och POM på den hortikulturella såväl som kulturella kartan. Och det finns ett enormt intresse för produkten bland alla som projektet har varit i kontakt med. Helst skulle arbetet redan vara igång!

Referenser

1. "DIGITALISERING OCH BEVARANDE – FRÅN PROJEKT TILL LÅNGSIKTIGA PROGRAM", AV JOHAN MANNERHEIM, KUNGLIGA BIBLIOTEKET, 2000.
2. THE ELECTRONIC BOTANICAL LIBRARY: THE WAY TO PRESERVE OUR HERITAGE OF BOTANICAL RESEARCH?" AV MALCOLM BEASLEY, 2004-12-01, BOTANY LIBRARIAN, THE NATURAL HISTORY MUSEUM, LONDON. [HTTP://WWW.CBHL.NET/RES/IBC/BEASLEY.HTM](http://www.cbhl.net/res/ibc/beasley.htm)
3. "DIGSAM – DIGITALISERING OCH DESS SAMORDNING INOM KB" AV ANNE SCHERMAN M.F.L., RAPPORT NR. 28, 2005-09-02, KUNGLIGA BIBLIOTEKET, STOCKHOLM. [HTTP://WWW.KB.SE/DIGSAM/PROJEKTRAPPORT.PDF](http://www.kb.se/digsam/projektrapport.pdf)
4. "EUROPEAN COMMISSION STEPS UP EFFORTS TO PUT EUROPE'S MEMORY ON THE WEB VIA A "EUROPEAN DIGITAL LIBRARY"", PRESS RELEASE IP/06/253, 2006-03-02, BRYSSSEL. [HTTP://EUROPA.EU.INT/RAPID/PRESSRELEASESACTION.DO?REFERENCE=IP/06/253&TYPE=HTML&AGED=0&LANGUAGE=FN&GUILANGUAGE=EN](http://europa.eu.int/rapid/pressreleasesaction.do?reference=IP/06/253&type=HTML&aged=0&language=FN&guiLanguage=EN)
5. MEDDELANDE FRÅN KOMMISSIONEN TILL EUROPAPARLAMENTET, RÅDET, EUROPEISKA EKONOMISKA OCH SOCIALA KOMMITTÉ OCH REGIONKOMMITTÉN. I2010: DIGITALA BIBLIOTEK. {SEK(2005)1194}, {SEK(2005)1195}, EUROPEISKA GEMENSKAPENS KOMMISSION, 2005-09-30, BRYSSSEL.

Bilagor

Bilaga 1: Slutrapporten från inventeringen 2005

Bilaga 2: Slutkommentarer från AutoText A/S

Bilaga 3: Slutrapport från Geminova

Bilaga 4: Kostnadsredovisning

Bilaga 5: Saldorapport

Bilaga 6: Faktura från Geminova

Bilaga 7: Följebrev från Jens Weibull, CBM

Alnarp 2007-01-11

Lena Ansebo